

S Á M I R Á Đ Đ I
SAAMELAISNEUVOSTO
SAMERÅDET
СОЮЗ СААМОВ
SAAMI COUNCIL

DOAIBMAPLÁNA 2016

Dohkkehuvvon Sámiráđi čoahkkimis 13.02.16

1. ULBMILAT

“Mii sámit leat okta álbmot eaige riikaráját galgga hehttet min álbmoga oktavuoda”.

Sámiráđi váldoulbmilin lea gozihit sámiid ovdduid álbmogin, nannet sámiid oktiigullevašvuoda riikkarájaid rastá oktan álbmogin ja eamiálbmogin ja bargat, ahte sápmelaččat maiddái boahttevuodas dohkkehuvvojit oktan álbmogin ja eamiálbmogin, man kultuvrralaš, politihkalaš, ekonomalaš, siviila, sosiálalaš ja vuoiŋŋalaš vuoigatvuodát sihkkarastojit guđege riikka láhkaásahusain, guoskevaš riikkaid ja sámiid ovddasteaddji orgánaid gaskasaš soahpamušaiŋuin ja álbmotrievttálaš šiehtadusaiguin muđui. Sámiráđđi bargá maiddái riikkaidgaskasaččat sápmelaččaid ja eará eamiálbmogiid beroštumiid ja vuoigatvuodaid ovddideami ja sihkkarastima várás.

Riikkaidgaskasaš bargu lea dehálaš oassin Sámiráđi doaimmas. Eamiálbmogiid olmmošvuoigatvuodaid bealušteapmi, ovttasbargu eará eamiálbmogiiguin ja árkálaš ja birasáššit leat guovddážiis. Dasa lassin Sámiráđis lea mihttomearrin aktiivvalaččat oasálastit servodatdigaštallamii Sámis. Sámiráđđi áigu nannet iežas NGO rolla, ja hástalit ja bidjat vuordámušaid sihke Suoma, Norgga, Ruošša ja Ruota eiseválddiide, muhto maiddái Sámedikkiide.

2. OPPALAČČAT SÁMIRÁĐI BIRRA

Sámiráđđi lea Suoma, Norgga, Ruošša ja Ruota sámi organisašuvnnaid eaktodáhtolaš ja iešráđálaš kulturpolitihkalaš ja politihkalaš ovttasbargosearvi. Sámiráđđi lea ii-ráđdehuslaš siviilaorganisašuvdna (non-governmental organization).

Sámiráđi bajimuš orgána lea sámekonferánssa mii lágiduvvo juohke njealját jagi. Jagis 2013 Murmánskkas dollon 20. Sámekonferánssa fáddán lei “Sápmi 2053 – sámi kultuvra ja industriija lassáneapmi”. Boahhte sámekonferánssa lágiduvvo Troanddimis guovvamánus 2017. Seammas leat plánejuvvon stuorát 100 jagi ávvudoalut go leat vássán 100 jagi sápmelaččaid vuosttaš organiseremis. Sámiráđđi šaddá bidjat olu návccaid konferánssa ja doaluid plánemii ja ordnemii.

Sámiráđis leat doaimmas golbma temáhtalaš ossodaga: Árkálaš – ja birasáššiid ossodat, olmmošvuoigatvuodaossodat ja kulturossodat. Stuorra oassi ráđi barggus doaimmahuvvo

ossodagaid bokte. Ossodatjodiheaddjit vástidit ossodagaid doaimmain. Čállingoddi dikšu hálldahuslaš koordinerema ja lea earenomážit láktájuvvon oktii kulturossodagain. Kulturovdaneapmi lea hui dehelaš Sámiráđi doibmii ja buot mainna Sámiráđđi barga galgá leat vuodustuvvon kultuvrra perspektiivvas.

3. KULTUROSSODAT

“Sámiráđđi áigu ovddidit ollislaš sámi kulturpolitihka.”

3.1. Lill Tove Fredriksen, Mikael Pirak, Magreta Sara, Larisa Avdejeva ja Niko Valkeapää leat välljejuvvon miellahttun kulturlávdegoddái áigodahkii 2015-2016. Lill Tove Fredriksen lea välljejuvvon jodiheaddjin. Kulturlávdegoddi lea Sámiráđi oktavuodaorgána sámi dáidda- ja kulturservviide nugo omd. duodjeorganisašuvnnaide, girjjálašvuodaorganisašuvnnaide, filbma- ja musihkkaservviide.

3.2. Kulturpolitihkalaš doibmii gullá sámiid servodateallima seailuheapmi, giktaleapmi ja ovddideapmi oppalaččat ja sierra kultuvrralaš doaimmat. Sámiráđđi galgá nannet árbevirolaš ja odđaaigásaš sámi kultuvrra.

3.3 Sámiráđđi juohká jahkásaččat ruhtadoarjagiid sámi kulturdoaimmaide. Lea kulturlávdegoddi mii hálddaša doarjjaortnega. Dása gullet doarjagat omd. čáppagirjjálašvuhtii, prošeaktadoarjagat, oahppomátke- ja bargostipeanddat. Sámiráđđi earenoamážit doarju prošeavttaid mat dihtomielalaččat barget olles Sámi perspektiivvas. Sámiráđis lea áigumuš buorebut olgomáilbmái čalmmustahttit kulturdoarjaga buriid bohtosiid.

3.4. Sámiráđđi áigu kulturdoarjaga lassin jagis 2016 juolludit 3 bargostipeandda mas lea 20 000 Euro árvu, nana kulturbargiide Sámis.

3.5. Sámiráđđi juohká girjjálašvuoda bálkkašumi juohke nuppi jagi. Jagis 2016 Sámiráđđi áigu juohkit bálkkašumi sámi mánáid- dahje nuoraidgirjái. Bálkkašumi sturrodad lea 4000 Euro lassin dáidagii.

3.6. Sámiráđđi áigu geahčadit kulturlávdegotti njuolggadusaid vai oaidnit leago dárbu rievdadit daid.

3.7. Sámiráđđi áigu involveret sámi kulturservviid ja –bargiid Sápmi 2017 ráhkkananproseassas.

3.8. Sámiráđđi áigu iskat vejolašvuoda ásahit rájakehtes sámi kulturfondda.

3.9. Sámiráđđi oamasta Sámi duodjemearkka, mii lea sámi duoji gálvomearka. Sámiráđđi čadaha prošeavtta man ulbmilin lea odasmahttit mearkka hálddašeami ja iskat makkár vejolašvuodat leat juridihkalaččat suddjet duoji. Pii Nuorgam bargá prošeaktajodiheaddjin.

4. OLMMOŠVUOIGATVUOĐAOSSODAT

“Sámiráđđi háliida nannet ja oažžut ipmárdusa riikkaidgaskasaččat eamiálbmogiid olmmošvuoigatvuođaide.”

4.1. Sámiráđđi háliida vuoruhit eamiálbmogiid máilmmikonferánssa (WCIP)

loahppadokumeantta čadaheami dego:

- buoridit EMRIP doaibmaválddi nu, ahte das boahtá eamiálbmotjulggaštusa gozihanorgána (artihkkal 28)
- buoridit eamiálbmogiid oassálastinvejolašvuodaid ON:s (artihkkal 33)

Sámiráđđi oassálastá aktiivvalaččat loahppadokumeantta čadahanšiehtadallamiidda.

4.2. Sámiráđđi váldá oasi aktiivvalaččat ON:a eamiálbmogiid vuoigatvuođaide guoski čoahkkimiidda, omd. ONa Bissovaš forumii, EMRIPii jna.

“Sámiráđđi háliida bargat nu ahte sámi vuoigatvuodat našunála, guovllu ja báikkálaš dásis čadahuvvojit”

4.3. Sámiráđđi háliida gozihit sámi vuoigatvuođaid, erenoamáš deaddu eatnan- ja luondduriggodatvuoigatvuođain, nu, ahte aktiivvalaččat buvttada báldalas mearreáigeraporttaid ON:a soahpamušaid gozihanorgánaide (treaty bodies) ja máilmmiviidosáš olmmošvuoigatvuođaid goziheapmái (Universal Periodic Review, UPR) Suoma, Ruoŋa, Norgga ja Ruošša mearreáigásaš raporttaid lassin. Bargu dahkko ovttasráđiid lahttoorganisašuvnnaiguin. Vejolašvuodaidis mielde Sámiráđđi goziha, ahte dát ON:a orgánat dutkkahit ja gažadit daid riikkaid, gos sápmelaččat ássat.

4.4. Veahkehit sámiid báikkálaš dásis sihkkarastit sámi vuoigatvuođaid ee. veahkehit oažžut áššiid riikkaidgaskasaš olmmošvuoigatvuođa orgánaide. Earret eará dán várás Sámiráđđi lea ožžon Norgga Sámedikkis ruhtadeami prošeaktii “Veahkehit sámi báikkálaš servodagaid sisabáhkkenáššiin ja oažžut Finmárkokommišuvnna ja Meahcceduopmostuolu identifiseret

vuoiatvuodaid”. Prošeavtta doaibmabidjun lea ee. juridihkalaččat veahkehit sámiid vuostálastit fidnuid, mat áitet sin sámi árbevirolaš eanageavaheami.

4.5. Joatkit lágidit nuoraide gurssa olmmoš- ja birasvuoiatvuodaid ovttas Inuihtaid sirkumpolára ráđiin (Inuit Circumpolar Council).

4.6. Suvdilis Ovdáneami Alla Dási Politihkalaš Forum (High-Level Political Forum on Sustainable Development) vuosttas čoahkkin dollojuvvo geassemánus 2016 New Yorkas. Forum addá láidehusa ja ávžžuhusaid politihkalaš jođiheddjiide. Dat čuovvu ja vákšu suvdilis ovdáneami čatnašumiid čadaheami ja 2030 Suvdilis Ovdáneami Agenda (2030 Agenda for Sustainable Development) , masa gullet Suvdilis Ovdáneami Ulbmilat (Sustainable Development Goals, SDGs). Forum gieđahallá stáhtaid raporttaid ja maid temáhtalaš raporttaid, madda omd. álgoálbmogat oktan čuožáhatjoavkun sáhttet buktit iežaset báldalasraporttaid. Jagis 2016 raporterenvuorus leat Norga ja Suopma. Sámiráđđi čuovvu Foruma ja raporterema.

4.7. Davviriikkalaš sámesoahpamuš

Davviriikkat ásahedje sámesoahpamušráđđádallanbargojoavkku jagis 2013, ulbmilin lei ahte soahpamuševttohus lea gárvvis 2016. Sámeráđđi čuovvu barggu ovdáneami.

5. ÁRKTALAŠ- JA BIRASSODAT

“Dearvaslaš ja buvttadeaddji ekovuogádagat, sihke nannámis ja čáziin, lea vuodđun sámi kultuvrii ja identitehtii.”

“Sámi kulturvuodđu galgá sihkarastot ja nannejuvvot ceavzilis luondduresurssa hálldašeami bokte. Dasa vejolaš váikkuhusat, nugo nuoskkideapmi, dálkkádat rievdadeamit ja earáhuhhton luonddugeavaheapmi fertejit eastaduvvot.”

5.1. Sámiráđđi áigu oassálastit Árktalaš ráđi bargguide ja doaimmaide, bstevaš oasseváldin (Permanent Participant), sihke bargojoavkkuin ja Task Force:ain vai sámi perspektiivat ja beroštumit váldojit vuhtii.

- Oassálastit Árktalaš ráđi Senior Arctic Officials ja bargojoavkočoahkkimiidda;
- Čatnat alcceseamet čehpiid sámiid servodagas geat sáhttet searvat iešguhtege čehppodagain bargojoavkočoahkkimiidda dahje čállošiid bokte;

- Gaskkustit Árktalaš ráđi raporttaid ja barguid bohtosiid sámi servodahkii, ja maid loktet vuorjašumiid sámi servodagas Árktalaš ráđi vuogádahkii.
- Nannet gaskavuoda gaskkal Árktalaš ráđi observatevrraid ja Sámiráđi.

5.2. Sámiráđđi áigu oassálastit muđuid Árktalaš ja luodnubiras áššiid ovddideapmái sihke EUas, ON konvenšuvnnaid doaimmaid ja eará orgánaid bokte.

- Oassálastit ON:a Luondduvalljivuoda konvenšuvnna (CBD) bargui, erenoamáš dasa mii guoská implementeremii ja artihkkala 8(j) árbedieđu, innovašuvnna ja geavahusa doaimmaide ja artihkkala 10(c) bargoplána árbevirolaš ceavzilis luondduvalljivuoda geavaheami čuovvuleapmái;
- Árvvoštallat ja gozihit CBD mearrádusaid implementerema sámiid servodahkii Suoma, Norgga, Ruota ja Ruošša bealde Sámi;
- Oassálastit UNFCCC doaimmaide;
- Oassálastit relevántta EU proseassaide ja doaimmaide;
- Ovddidit eanet dieđuid ON konvenšuvnnaid ja EU Árktalaš doaimmaid birra regionna dásis sihke sámi servodahkii ja earáide (oahpahuš páhka).
- Sihkkarastit ahte buoremus máhttu mii gávdnoš, sihke árbediehtu ja dieđa, geavahuvvo vuodđun máhttobuvttadeapmái sámi servodagas ja sámi servodaga birra.
- Iskat heivehit /čadahit ON konvenšuvnnaid mearrádusaid sámi servodagas.

6. EARÁ

6.1. Sámiráđđi áigu vuoruhit gelbbolašvuodahuksema sámi nuoraid gaskkas Sámiráđi bargosurggiid ektui.

6.2. Jagis 2017 lea 100 jagi áigi go sápmelaččat olles Sámis vuosttaš háve čeahkkanedje ja organiserejedje iežaset. Sámiráđđi áigu searvat 100 jagi ávvudeami plánenprosessii, ja ráhkkanišgoahtit dasa ahte lágidit boahpte sámekonfereansa dan oktavuodas Troanddimis.

6.3. Sámiráđis lea áigumuš nannet gulahallama ja ovttasbarggu Sámi Parlamentáralaš Ráđiin ja ovttaskas Sámedikkiiguin.

6.4. Sámiráđđi áigu doaimmaáigodagas vuoruhit gulahallama, sihke siskkáldas ja olgguldas, dan bokte ahte čuovvut iežas gulahallanplána. Earret eará áigut sáddegoahtit ođasreivviid min doaimma birra.

6.5. Sámirádis lea áigumuš ásahit sámi ovddasteami Brusselis, nannen dihtii sámiid beroštumiid EU ektui. Ruhtaháhkkan dan várás jotkojuvvo jagis 2016. Sámiráđđi áigu maid dárkilit čuovvut mielde ja iskat váikkuhit go EU dál lea ođasmahttimin iežas eamiálbmotpolitihka ja Árktalaš strategiijaid.

6.6. Dehálaš oassi Sámiráđi doaimmas lea ovttasbargu eará eamiálbmogiiguin. Ovttasbargu lea iešguđetge surggiin, ja dađis ilbmet ođđa ovttasbargovejolašvuodát. Sámirádis lea erenoamáš lagaš ovttasbargu servviiguin: Inuit Circumpolar Council (ICC), Russian Association of Indigenous Peoples of the North (RAIPON), Assembly of First Nations (Kanada), Organisation of Indigenous Peoples in Africa, AMAN (Indonesia), Cordeliera Peoples' Alliance (Filippinat), Asian Indigenous Peoples' Pact, Tebtebba Foundation (Filippinat) och FAIRA (Australia).

6.7. Ráđđádallanskuvlejumi ulbmilin lea buoridit sihke politihkkáriid ahte sámi ásahusaid bargiid gelbbolašvuoda ovddidit Sámi vuoigatvuodaid ja sajádaga ráđđádaladettiin stáhtaid, eiseválddiid- ja fitnodagaid ovddasteddjiiguin.